

Lektor Morten
Ebbe Juul
Nielsen
november 2019

BOG STAFETTEN

Bogstafet

Kære læser,

Et par ord om mine udvælgelseskriterier. For det første er der et udpræget præsentistisk snit over listen. Der er mange bøger, der *har* betydet meget for mig, men som jeg i dag anser for bedagede, eller studentikose, eller på andre måder mindre relevante. Ingen nævnt, ingen glemt. For det andet optræder der ikke særlig meget filosofi, og i to af de få tilfælde er det endda i form af henholdsvis en grundbog til politisk filosofi og en introduktion til John Stuart Mill. Det glædede mig for resten meget at se grundbogen nævnt i en tidligere bogstafet, af Poul Lübcke, der sjovt nok introducerede undertegnede for værket da han i sin tid underviste i politisk filosofi. Det er ikke fordi der ikke har været (flere og tungere) filosofiske værker der har haft enorm indflydelse på mig. Imidlertid er de næppe af offentlighedens interesse, og desværre er udbuddet af filosofisk lødige bøger henvendt til et bredere publikum nærmest ikke-eksisterende. En skam.

Døden kører Audi, Kristian Bang Foss

Der var to bøger jeg var *helt* sikker på skulle med. Jan Sonnergaards *Frysende våde vejbaner*, og så denne. Som det måske er tilfældet med alle virkelig gode romaner – jeg er ikke litterat – er det svært at sætte fingeren på hvad det fænomenale ved bogen er. Er det den kulsorte, i glimt barokke, i andre lavkomiske, humor? Er det den ætsende velfærds(-stats)kritik? Er det den økonomiske fremstilling af hvor kort der er fra toppen til bunden? Er det i virkeligheden den sproglige præcision og elegance? Er det det absolutte fravær af romantisering af nogen eller noget (det er trods alt et *Road Trip*)? Under alle omstændigheder er det for mig at se et absolut hovedværk i dansk litteratur.

Samlede Thomsen. Søren Ulrik Thomsen med diverse medskribenter

Thomsen er så fed, både som essayist og digter, at jeg ikke kunne vælge et enkelt værk. Skønt vi har det samlede output indtil 2014 i en diger samling. Af Thomsen kan vi se og lære, at man godt kan være æstet uden at miste forståelsen for vigtigheden af de faktiske forhold i jernindustrien, at man kan være avantgarde og opretholde et anstændigt niveau af personlig hygiejne, og at man kan være humanist uden pladder. Hans lyrik er for mig niveauet lige inden hellig, så jeg vil ikke søle den til med mine klodsede ord. Jeg er ikke enig med Thomsen i alt hvad han skriver og mener, fx om religion og Freud, men det er ellers godt nok tæt på.

Frysende våde vejbaner, Jan Sonnergaard

Jeg fornemmer at Jan Sonnergaards stjerne i "det litterære miljø" ikke står højest på himlen; så meget desto mere grund til at hylde ham. *Frysende...* var det sidste der kom fra hans hånd inden hans tragisk tidlige død. Bogens omdrejningspunkt er en midaldrende ex-punker (eller i

hvert fald en tidligere "subversiv") der lever en lidt tilbagetrukket, men nogenlunde tilfredsstillende tilværelse som lønmodtager i postvæsenet. Til han bliver fyret, og derefter går slingeren på de frysende våde vejbaner ellers derudaf. Ifølge Sonnergaard selv (find det eminente mindeinterview med ham bragt i radioprogrammet *Bearnaise er Dyrenes Konge*) ville han have en hovedperson der var hvid, mandlig, midaldrende og heteroseksuel, eller "den mest udskældte figur" i litteraturen i dag. Som de fleste gode bøger kan der læses mange temaer og lag ind og ud af *Frysende*, men det der særlig har fortryllet mig er den præcise skildring af en ændret arbejdskultur – fra industrisamfundets lønmodtagerkultur til nutidens projektmageri og konstante omstillingskrav. Dem der hænger fast i lønmodtagerkulturen er store tabere: "Han passer sit arbejde, men vil ikke have noget at gøre med kollegerne eller med til julefrokosten...Ikke noget som helst teamwork, ikke nogen som helst fleksibilitet...men han passede sine ting, og ikke mere...Det var fuldstændigt legitimt for tyve år siden. Men hele den indstilling blev jo væltet om på ganske få år, så hvis du har den indstilling i dag...Så får du ret store problemer."

Less than Zero, Brett Easton Ellis

Her var en af dem jeg lige blev nød til at genbesøge for at være sikker: var den nu egentlig så god? Svaret er ja; den lille rejse med den mærkeligt udviskede collestuderende Clay gennem de kulturelle og økonomiske overklassers børns kokainoppumpede fester og udskejelser er *iskold*, knugende og betagende. Og det er altid godt at minde sig selv om at der er nogen der har det dårligt på en anden måde end en selv.

Udvidelse af kampzonen, Michel Houellebecq

Lige som Ellis' *Below Zero* er *Udvidelse af kampzonen* et tidligt værk, Houellebecqs gennembrud, i hvert fald. Måske er der for mig noget tiltrækkende ved den friskhed tidlige, måske lidt uslebne romaner har, og man kan måske med rette sige at Houellebecq alt andet lige har skrevet den samme bog en 8-9 gange. Men hvilken bog! Houellebecq kan bare det der med at fremstille eksistentiel tomhed og knugende tristesse over forspildte muligheder. Humoren er ikke så fremtrædende her i forfatterskabets begyndelse; *Serotonin*, hans nyeste, er jo decideret komisk sine steder, men *Udvidelse...* er bare en lille sort perle.

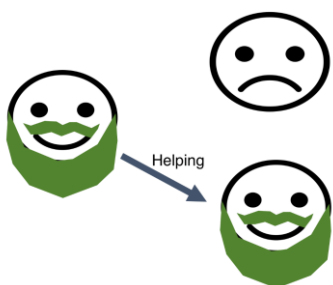
Galileo's Finger. The ten great ideas of science. Peter Atkins

Galileo's Finger tager læseren i hånden og introducerer til ti helt afgørende indsigter og felter fra naturvidenskaben. Vi lægger for med det mest konkrete, evolution og DNA, og slutter med de rene abstraktioner i matematikken. Jeg kan ikke følge de sidste kapitler mere end et par sider ind i hvert – faktisk begynder jeg at stå af lidt over halvvejs, hvor altings symmetri og energikvanter behandles, men det er stadig en fryd at prøve, og for hvert forsøg på gennemlæsning synes jeg der er endnu et lille afkast. Atkins skriver fuldkommen eminent, og ikke uden små udfald mod relativister og socialkonstruktivister, og det gør jo bare det hele

endnu bedre. Atkins er den biologi-, fysik-, kemi- og matematiklærer alle fortjener at have haft, men som der nok kun er ganske få der rent faktisk har været begunstigede af. PS: bogen er fra 2003 og der har sikkert været fundamentale fremskridt på flere af felterne. Men de grundlæggende ideer bagved er de samme.

The Blank Slate, Steven Pinker

Er der en bog jeg ville ønske mine kolleger fra humaniora og samfundsvidenskab ville samle op og blive klogere af, er det denne. Pinker identificerer tre tankemønstre: at vi fødes som *tabula rasa* (kun miljø betyder noget for vores hjerner og adfærd, og derfor kan den "rigtige" socialingeniør forme mennesket som hun vil), den ædle vilde (civilisation, samfund, og oplysning er korrumpierende), og "ånden i maskinen" (vi har en ubetinget fri vilje; biologi spiller ingen rolle.) Disse tankegange fordærver tænkning og hindrer fremskridt, og de er næsten altdominerende, særlig i akademiske cirkler der forstår sig som "progressive". Pinker vil flere ting med bogen, men et vigtigt bidrag er at vise hvordan der ikke følger hverken et angreb på lighed, eller en omfavnelser af nihilisme, hvis vi forlader disse tankemønstre. Bogen kan med fordel læses i tandem med Thomas Sowell's *A Conflict of Visions*, som kunne have fundet vej til listen hvis ikke der var så mange andre gode bøger. Og når man er i gang, så saml da lige Pinkers eminente *The Better Angels of our Nature* op.

(Wikimedia Commons)

The Selfish Gene, Richard Dawkins

Nogle bøger er født kontroversielle, og med en titel der siger at vores fundamentale biologiske enhed, genet, er "selvisk", vil bølgerne selvfølgelig gå højt. *The Selfish Gene* har snart 44 år på bagen, og diskussionen af de finere fortolkningsdetaljer inden for evolutionsteori har selvfølgelig bevæget sig i mellemtiden. Den grundlæggende besked er dog klar: Genet "stræber" kun efter overlevelse, og "altruisme" fremavles kun hvis der, ultimativt, er en evolutionær gevinst derved. Men selvom biologi er vores basis, er der intet i bogen der taler imod at vi som civiliserede kulturvæsener ikke kan hæve os over i hvert fald de mest destruktive sider af denne dynamik. En afstemning afholdt i 2017 af The Royal Society udpegede *The Selfish Gene* som den mest indflydelsesrige bog inden for (natur-)videnskaberne nogensinde.

Contemporary Political Philosophy (II.ed.), Will Kymlicka

En lærebog som en af de bedste bøger? Jo, sgu! Den canadiske filosof Kymlicka tager læseren i hånden og fører vedkommende langt ind i hjertet af den *filosofiske* diskussion af social retfærdighed som den har udspillet sig de sidste fyrre år. Diverse aktivistiske og ideologiske døgnfluer glimrer ved deres totale fravær. Kymlicka er eminent til både at skære det for den overordnede forståelse overflødige fedt fra, og til at turde at gå ind i de svære diskussioner når det er nødvendigt. Kapitlerne om (venstre-) liberalisme, som de fleste danskere nok vil forstå som en slags egalitarisme, om kommunitarisme, og marxisme (fra andenudgaven) er eminente. Spøjt nok er kapitlet om multikulturalisme, Kymlickas eget specialfelt, det mest blege og blodfattige. Måske er filosofi bedst når tænkeren ikke er overengageret i sit emne. Læs den og lær 3000 gange om mere end du får ud af et tiårs kronikker i Politiken.

If not, Winter, Anne Carson/Sappho

If not, Winter, er Carsons oversættelse/gendigtning og "typografering" af alle de overlevende linjer fra den antikke poet Sapphos hånd. Kun et enkelt digt fremstår som helt intakt, nogle består af et enkelt ord, så mellemrum – tomhed – er med længder hovedindholdet i denne ekstremt smukke bog. "If not, winter", men if not what? Kærlighed? Vi kan ikke vide det med sikkerhed, og at læse bogen er som at høre fragmenter af hvisket poesi, som alligevel drager og fortryller, måske netop fordi så meget er usagt.

Glitrende støv danser, Palle Sigsgaard

Denne oversete digtsamling indeholder noget af de bedste nutidige danske poesi, som – fordi fremragende – netop *ikke* kan gøres til genstand for den fiktive digterinde Veronika Katinkas sylespidse pasticher på "ung poesi", der kredser om kapitalismekritik og kropslighed. Sekvensen over 13 sider med temaet "Hun er i tvivl om" er en tour de force, og den har den mest knuselskelige slutning: "Verden er lille./Verden *er* lille/Verden *er* lille men det/*er* ikke nødvendigvis rigtig./Hvis man er i gang med at feje verden/*er* den ikke så lille.

Glue, Irvine Welsh

Welsh er nok mest kendt for at stå bag *Trainspotting*, der er en god bog og en fremragende film, og Welsh er svær ikke at elske. Scenen er den samme som *Trainspottings*, og igen er hovedtemaet venskaber, her dog i en aftapning der er en anelse mindre psykopatisk og dysfunktionel. Af grunde der ikke er helt klare for mig er *Glue* min favorit, et mulehår foran *Marabou Stork Nightmares* og novellesamlingen *The Acid House*. Måske er det fordi Welsh i *Glue* har et stærkt blik for vigtigheden af venskabets permanens – og dets skrøbelighed.

Bright-Sided: How the Relentless Promotion of Positive Thinking Has Undermined America (2009). (UK-version): *Smile Or Die: How Positive Thinking Fooled America and the World*, Barbara Ehrenreich

Jeg har det svært ved ikke at elske kritikere af blind optimisme, og når kritikken er velanbragt og velskrevet, så er da i hvert fald en ting mindre at være sur over. Ehrenreich retter sin kritiske pen mod (excesserne af) "positiv tækning" af den type som "powerprinsesser" ("Du har ret til at være rig – mediter dig til det!") og religiøse kultledere ("ændr din tankegang og kurer din kræft") leverer i en blanding af poppsykologi og okkultisme. Ehrenreich finder rødderne til denne modbydelige ideologi i den særlige blanding af kristendom og kapitalisme, der trives i USA. På den måde er der dele af analysen der er en smule lokal, men det ændrer ikke på at Ehrenreich bog er som en sval og frisk kuling, der uden skånsel blæser jubeloptimisternes new age-prutlugt væk.

I stålstormen, Ernst Jünger

I stålstormen er en roman det er en udfordring at være fan af. En tysk, romantisk krigerpoet, der udtrykker en for mig fuldkommen fremmed, nærmest feudal æresmoralitet. Værket, der er udkommet i forskellige udgaver i takt med Jüngers egne redigeringer, bygger i en vis grad på hans egne iagttagelser ved fronten i første verdenskrig. På en enkelt side kan Jünger ubesværet veksle fra betragtninger af den lokale flora til konstatering af hvordan hans sidemand mejes ned. Han kan skifte mellem tørre refleksioner over krigens konkrete logistik til adelsmandsagtig hyldelse af fjendens mod. Det er vanvittigt og vanvittigt dragende. Læs den for at få et indblik i en hypermaskulin æreskultur; måske kan indsigterne herfra overføres til en aktuell problemstilling eller to. Og krigsfan bliver man ikke af *I stålstormen*.

Generation X. Tales for an Accelerated Culture, Douglas Coupland

Hvis Couplands definition af "generation X" skal tages for gode varer, passer etiketten på generationen lige før min, dem der er vokset op med den rigtige Bowie (altså, præ-dancing in the streets-Bowie) og var lige kommet ud af teenageårene, da punken nåede sit klimaks. Generationen, der kunne se industrisamfundet blive smidt på porten, og som de første måtte forholde sig til computere som en central del af vores liv. Dermed er den demografiske skive, som Coupland sigter til, noget smallere end sociologiens (der taler om generation X som dem der er født fra omkring starten af tresserne til de tidlige firsere). Jeg følte mig kaldet til at genbesøge bogen før jeg kunne sætte den på listen, og den skuffede ikke. Bogen følger en lille gruppe unge, der har vendt karriere og materialisme ryggen (eller som i hvert fald prøver), og fylder deres liv ud med gensidig historiefortælling, nogle gange autobiografisk, nogle gange fiktiv. Selvom Coupland (født 1961) har benægtet at være talsmand eller bannerfører for sin generation, kan man næsten ikke læse bogen uden at få øje på et protestråb mod tidligere generationer (såvel *babyboomere* som 68ere) og deres privilegier og mentale udsyn. Ved min genlæsning slog det mig hvor *lidt* internettet egentlig har flyttet på særlig de unges bekymringer og udfordringer; fremmedgørelsen og bekymringen for fremtiden lader således til at være konstant.

The Authenticity Hoax. How We Get Lost Finding Ourselves, Andrew Potter

Ønsket om autenticitet er stærkt. Vi bruger kassen på at finde os selv igennem coaches og selvudviklingskurser, gennem økoturisme og grønsager dyrket i lokale taghaver, og vi elsker dem der trækker sig tilbage til et mere "naturligt" liv, og så videre og videre. Tænk "Bonderøven" på DR. Potters bog tager denne autenticitetsjagt op til kritisk gennemgang, og argumenterer overbevisende for, at det grundlæggende er et egoistisk og ekskluderende projekt, der handler om statusjagt: det er udtryk for det der kendes som "conspicuous consumption"; åbenlyst forbrug for at vise man har overskud til det nytteløse. Det er ikke altid en fair bog, og måske har vi brug for nogle flere distinktioner mellem forskellige former for autenticitetsjagt, men der skal være plads til en saftig polemik, når analysen er original og pointerne inspirerende. Bogen kan med fordel læses sammen med Alain de Bottons *Status Anxiety*.

The Morality of Freedom, Joseph Raz

Tre filosofiske hovedværker har kæmpet om plads her: Derek Parfitts *Reasons and Persons*, Shelly Kagans *The Limits of Morality*, og så Raz' *The Morality of Freedom*. De er alle eminente og indflydelsesrige værker, karakteriserede ved klar og omhyggelig argumentation. Raz' bog omhandler begrundelsen for (legitim) politisk autoritet og rettigheder. Begrundelsen ligger ifølge Raz i autonomi, og værdifuld autonomi kræver at staten beskytter de sociale muligheder for at individer kan forfølge værdifulde mål. Men da der er pluralitet af værdifulde mål må staten nødvendigvis være liberal; der er ikke én målestok for det gode liv som den indsigtfulde sociale ingeniør kan aflæse og lave politik på baggrund af. Derfor bliver bogen næppe et hit i Radikale kredse. Det er en iderig og velargumenteret bog, hvis pointer man ikke behøver at være enig i for at blive klogere. Det samme gælder de to andre nævnte værker.

Thinking, fast and slow, Daniel Kahneman

Kahnemans usandsynlige hit *Thinking, fast and slow*, er en af den slags bøger, som nogen ikke vil læse fordi den er et hit. Men den bør læses. Kahneman gennemgår, klart og systematisk, en lang række af de fejl vi begår når vi "tænker med maven" eller "lytter til vores intuition". Og han viser hvor hårdt det faktisk er at tænke sig om, hvilket giver en naturlig forklaring på hvorfor vi så sjældent gør det. Vi er med andre ord i praksis langt mindre rationelle end vi – eller langt de fleste af os – går rundt og bilder os ind. Nogen kaster sig over denne indsigt og plæderer for at staten skal have en fastere hånd om os og guide os mod de "rigtige" beslutninger, og Kahneman leverer da også en vis ammunition til denne fortolkning. Men hvis vi gør os skyldige i fejlslutninger som individer, er der ingen god grund til at tro vi ikke gør det som kollektiv, og så går vores fejl ud over så mange flere. En overset del af bogen er Kahnemans diskussion af lykke. Han plæderer for at vi i en vis udstrækning ligger under for et evaluerende, kritisk selvbillede, der hele tiden vil måle vores aktiviteter mod et ideal hinsides vores rækkevidde, i stedet for at fokusere på det "selv" vi egentlig har, nemlig vores oplevende, aktive, nærværende selv.

Kampen om Sandhederne, Rune Lykkegaard

Bogen er en veloplagt og ambitiøs tour de force af en samtidsdiagnose med vægt på magtskiftet fra kulturradikalisme og socialisme til konservatisme og borgerlighed – eller overgangen fra tressernes og halvfjerdsernes modernisme til postmodernismen, hvis man skal male med den helt brede pensel. En bevægelse der ifølge Lykkeberg blev cementeret med Anders Fogh Rasmussens tid som statsminister fra 2001. Bogen er krydret med – nogen vil sige funderet på – nedslag i den nyere danske litteratur, hvilket langt hen ad vejen er forfriskende, selvom der kan gå en del humanistisk Holger-fortolker i den. Bogen udmærker sig ved at prøve at svæve over vandene: således kan den læses som en forfaldshistorie, hvis man lamenterer over at den klassiske kulturradikale positions fald fra tinderne, men det gør ikke bogen retfærdighed. Omvendt er det bestemt heller ikke en hyldest til den koalition mellem den økonomiske overklasse og den kulturelle underklasse, der fremhæves som den bærende alliance for det første årti i det nyeste årtusind. For mig var det allermest inspirerende et lille sidetema i bogen: modernismens statusmarkør som værende (åndelig) dannelse sat over for en ny tids dyrkelse af det synlige og det somatiske – udtrykt i fitnesskultur osv. Men sådan er bogen fuld af inspirerende analyser og greb. Der burde skrives en sådan bog om dansk åndsliv, politik og magt mindst hvert årti. Det er desværre ikke tilfældet.

Why Read Mill Today?, John Skorupski

Denne lille bog er for mig indbegrebet af en god introduktion til et filosofisk forfatterskab, tørt og præcist skrevet (næsten i Mills ånd – men Mill kunne også smide billedskabende passager af stor skønhed afsted) uden at være kedelig (og det kunne Mill så godt være nu og da.) Skorupski skærer ind til benet og springer unødvendige biografiske detaljer og mellemregninger for filosofihistoriske fetichister over, og efterlader læseren med et klart bud på hvad der var og er Mills relevans. Mill spændte vidt, fra erkendelsesteori og logik til økonomi, men hans vigtigste blivende bidrag er til den politiske filosofi, primært i hans monumentale *On Liberty*, der da også har en fremtrædende rolle i Skorupskis introduktion. Som altid har eftertiden fundet huller i den argumentatoriske ost; men der er hos Mill en tilgang og nogle fundamentale argumenter om frihedens forrang, der er så relevante som nogensinde. Som indføring i disse er Skorupskis bog eminent.